

A Kossuth-ügy.

Érdekes és sokunk számára hihetetlen esemény tartja izgalomban a jó és igaz magyarok azon — sajnos, elég szűkkörű — részét, akik figyelni szokták az írott betű birodalmát saját pártujságuk hasábjain túl is. Röviden ez történt:

A „Nemzeti Könyvtár”, a népi ponyvát helyettesíteni hivatott irodalmi vállalkozás, mely állami támogatással jelenik meg, 103—104. számú füzetét „Kossuth Magyarorszáéért” címmel és Kossuth emigrációjában mondott beszédei egy részének rövid tartalmi összefoglalásával jelentette meg. Ennek a füzetnek a tartalmát a „Magyar Kultúra”, melyet valamikor, harminc évvel ezelőtt, Bangha Béla jezsuita atya alapított s most Vid József és dr. Nyisztor Zoltán szerkeszt, 1943 dec. 5-iki számában keményen megtámadta. Támadása tulajdonképpen a füzet ellen irányul, szemére vetve a kiadónak, hogy „eddig megjelent több mint száz füzetében úgyszólván semmit sem hozott a katolikus magyar értékekből”, főképen azonban azt hibáztatva, hogy a füzetben közölt szemelvényekben „egymást érik a katolikuságnak szánt megrugdosások és arculcsapások”. Így elindítva azonban a támadást, utána két és félhasábon át olyan nyelvezettel szidja Kossuthot, amit igen sokan lehetetlennek tartanánk, ha nem olvashatnók saját szemünkkel. Ime, néhány idézet: „Kossuth bosszútól homályosított szemüvegén keresztül” időszerűtlen bemutatni „a Habsburgok szerepét nemzetünk életében”. „Azt is tudjuk, hogy Kossuth — elégséges okkal, vagy anélkül — személyes gyűlölettel viseltetett minden iránt, ami katolikus, és ezt a személyes gyűlöletet magával vitte a miniszteri és kormányzói székbe, valamint a *sabadkőműves vonalon* (a kiemelés is a Magyar Kultúráé!) végigjárt propaganda útjaira is”. „Kossuth a latin nyelv ellen így szónokol:” Kossuth „a mézesajkú szónok”, „a történelemhamisító”, „folytatja Kossuth a ponyván”, „könnyed szónoki

libbenéssel” stb. Végül felteszi a cikk a kérdést: „Kérdezzük, hajlandó-e a Nemzeti Könyvtár elégtételt szolgáltatni ezért az otromba sértegetésért a tízmilliós katolikusságnak, vagy rákényszerít bennünket, hogy szervezeteink erejével kimondjuk az anatómát a nemzeti propaganda köpenyébe rejtett felekezeti uszítás ellen?”

Igy a Magyar Kultúra. Azt hiszem, jónehány olvasónk szemében kiserked a könny, amikor ezeket a kifejezéseket olvassa s felteszi magában a kérdést: hát lehetséges ez Magyarországon? Azon a Magyarországon, mely függetlenségét végeredményében mégis csak Kossuth hősies és történelmet formáló küzdelmeinek köszönheti! Hát „egy nép bálványa”, „egy nemzet szerelme”, — ahogyan még ellenségeink is nevezték Kossuthot, végül is idejuthat! „Kossuth apánk”-ról így írhatnak már az unokák korában?

Legyünk azonban tárgyilagosak és türelmesek. Állapítsuk meg mindenekelőtt, hogy egy cikk még nem a Magyar Kultúra, s hogy a Magyar Kultúra még nem a római katolikus egyház. Meg vagyok győződve róla, hogy igen sok római katolikus magyar ember s bizonyára a magyar római katolikus egyház vezetői is, túlzottnak, sőt szerencsétlennek tarthatták ennek a cikknek hangját, ha erről nem nyilatkoztak is. Legyünk még tárgyilagosabbak és még türelmesebbek: köztudomás szerint a Magyar Kultúra a magyar római katolikusok legharcosabb folyóirata, az „ecclesia militans” szócsöve, bizonyos fokig tehát érthető, ha Kossuth csaknem száz esztendővel ezelőtt elmondott s most szemelvényekben közölt emigrációs beszédeinek némely kitételében sérelmet látott a katholicizmus érdekeire vagy történelmi szerepére vonatkozóan s ezért erősebben megnyomta a tollat, mint ahogy talán maga is szándékolta. Végül: legyünk egészen tárgyilagosak és türelmesek a legfelső fokon... ezt a mondatot azonban csak az itt közbeiktatott elemfuttatás után szabad befejeznünk.

Ami ugyanis ebben az egész ú. n. „Kossuth-ügy”-ben a legmeglepőbb, az a *visszhang*. Jobban mondva: a visszhang csaknem teljes hiánya és gyengesége. Egyik kezem öt ujja sok arra, hogy megszámláljam: hány sajtóorganum utasította vissza ezt a Kossuth ellen intézett támadást. A magam részéről mindössze két olyan választ olvastam, amely mind alaposságával,

mind határozottságával méltó felelet volt a legszentebb érzelmeiben megbántott magyarság részéről, egyik a Magyar Életben, a másik a Magyar Ut-ban jelent meg. (Ide írom a számokat is, hogy azok is megszerezhessék és elolvashassák, akik — sajnos — nem olvassák rendszeresen ezt a két igaz magyar szellemben szerkesztett lapot. A Magyar Élet 1944 januári, a Magyar Ut 1944 január 20-iki száma hozta ezeket a válaszokat.) Bármily komoly és alapos volt is azonban ennek a két sajtórganumnak s mellettük a kolozsvári Ellenzéknek a válasza, mi ez ahhoz az 1172 napilaphoz és folyóirathoz viszonyítva, ami ma hazánkban megjelenik! Hol voltak a sok százezres példányszámú napilapok, a komoly folyóiratok, egyházi és társadalmi szemlék! Hallgattak, „miként a sír”. Nem olcsó szellemeskedés kedvéért, hanem igazán úgy írtam le ezt az idézetet, mint amelyet erre a hallgatásra a legjellemzőbbnek találok. Ahol Kossuthot ilyen bántatlanul lehet szidalmazni, ott nem lelki béke, hanem szörnyű lelki pusztulás uralkodik.

Néhányunk azonban nem elégedett meg ennyivel, hanem végig kérdegette hirlapot és folyóiratot, író és szerkesztő ismerőseit: mi az oka ennek a különös hallgatásnak. Sokféle választ kaptunk, érdekeset is, érdektelent is, hihetőt, hihetlent egyaránt. Volt azonban a válaszoknak egy olyan tekintélyes csoportja, amely — illő húzódozás után — azt vallotta, hogy a *beállítás* miatt nem kelhettek ők Kossuth védelmére. A Magyar Kultúra ugyanis, — mondták — úgy állította Kossuthot pellengérré, mint „liberálist”, sőt „szabadkőmivest”. „Már pedig lehetetlen jó magyar ujságírónak liberálist és szabadkőmivest védelmezni”. Hát — ez igaz. Már tudniillik az, hogy a Magyar Kultúra így állította be Kossuthot. Mint liberálist és szabadkőmivest. Igaz, hogy — vallásilag türelmetlenebb olvasói kedvéért, bizonyára, — azt is kiélezte, hogy Kossuth a „lutheránus politikus”, szemben Széchenyivel, a „katholikus politikus”-sal, — minthogy azonban nem mindenki eléggé türelmetlen ahhoz, hogy egy ilyen felekezeti különbséget elég oknak találjon Kossuth szidalmazására, szükségesnek vélték valami olyan jelzőt is adni Kossuthnak, amely nagyobb ellenszenvet válthat ki, szélesebb rétegekből, — kidomborították hát a „lutheránus politikus” mellett a „szabadkőmives”-t Kossuthban. Amint a példa mutatja: jól számítottak. A százegy-százalékos

magyarságukat naponta hangoztató sajtó organumaink fanyalogva fordultak el a cikktől, Kossuthtól, a magyarság eszményképének megvédelmezésétől, mindentől, mert hiszen: „Csak nem védelmezhetünk egy szabadkőmivest!”

Ezeknek a soroknak az írója soha életében nem volt szabadkőmives, s természetesen ma sem az. Sőt, bár a megszállás alatt Kolozsvárt élt, még csak meg sem gyanúsították vele soha. Ezzel szemben azonban, amióta csak az eszét tudja, semmi más nem tudott és nem is akart lenni, mint csupán magyar. S ezért azt hiszi, joga van felneszelni ennek a válasznak a hallatára: valami baj van itt, magyarok! Olyan házban, olyan emberek között nőtt fel, akik szobáik falát nem aggatták tele szentképekkel, olyan magyar ház azonban azon a környéken nem volt, amelyben Kossuth arcképe valamiképen látható ne lett volna. Nekünk Kossuth volt a szentképünk, s ha a kápolnai csatatéren térdre roskadt kormányzó olajnyomatos képét néztük, bizony elmondhattuk magunkban, hogy ha nem is hozzá, de vele tanultunk meg imádkozni. S ezt a szentképünket leköpdöshették, durván megázolhatták, anélkül, hogy az egész magyar sajtó egyhangulag visszautasította volna ezt a méltatlan támadást, s mindezt azért nem tette, mert: „Csak nem védelmezhetünk egy szabadkőmivest!”

Kossuth Lajos történelmi szerepét talán még ma sem szükséges újraismertetni. Mégis csak emlékeznek még valamire talán a multakból is a magyarok. Tegye hát minden magyar ember a kezét a szívére s kérdezze meg magától: Kossuth egész élete, tettei, önfeláldozása, emigrációja, száműzetésben töltött, elhagyatott esztendei, meg nem alkuvása miatt idegen földön történt halála, mindez semmivé foszlik amellet az egyetlen életrajzi adata mellett, hogy — egészen más viszonyok között — a szabadkőmivesek közé tartozott?!

Két magyar sajtó-termék, a Magyar Élet és a Magyar Ut, melyeknél én fájóbban és mélyebben magyar írásokat nem ismerek, nem ijedt meg ettől a szótól: szabadkőmives, hanem visszautasította a Kossuthot ért méltatlan támadást. Azok azonban, akik sem nem írják, sem nem olvassák a fenti két lapot, magyarabbak akarnak lenni s elejtik Kossuthot, a szabadkőmivest. Jaj nekünk, hogy oly kevesen írják és olvassák a Magyar Életet és a Magyar Utat, s olyan sokan és olyan hangosan a többi 1172-öt!

Mindezen azonban csak alárendelt mondat, amellel a főmondat mellett, amelyet néhány bekezdéssel feljebb elkezdtünk, de be nem fejeztünk. Ha tárgyilagosak és türelmesek akarunk lenni, akkor el kell ismernünk, hogy egy cikk nem a Magyar Kultúra s a Magyar Kultúra nem az egész magyar katholicizmus. Azt is el kell ismernünk, hogy a Magyar Kultúra harcos folyóirat s a harc hevében sok olyan vágás kicsúszik, amit másfelé és másképen akartak elindítani. S végül, ha egészen tárgyilagosak és nagyon türelmesek akarunk lenni, akkor — s itt következik a félbenhagyott mondat folytatása — meg kell vizsgálnunk magunkat vajjon van-e jogunk rá, hogy mi, unitáriusok, ez a nemzedék s az utóbbi évek harcainak és vérzéseinek résztvevői, bírálatot gyakoroljunk a Magyar Kultúra türelmetlensége felett, ha Jézus ül velünk szemben s a sok szenvedés, gyűlölködés és harag tüzében szétporlott magyar hit, remény és szeretet hamujába rajzolja bele az ígét: „Az vesse rá az első követ, aki maga nem bűnös!”

Kedves olvasóm, ennek a mondatnak ugyan pontot tettem a végére, még sincs, ez sincs még azért egészen befejezve. Valami hiányzik ennek a mondatnak a végéről: egy „igen”, vagy egy „nem”, mindenekfelett azonban egy meghajtott fej, amely talán Kossuthra emlékezik, talán bűnbánatot tart, vagy elvesztett magyar testvéreiért zokog, de mindenképen — meggondolkozik. S ha ez a meghajtott magyar unitárius fej odakerül ennek a mondatnak a végére, akkor — nem is olyan nagy baj talán, hogy ez a „Kossuth-ügy” keletkezett.

Szent-Iványi Sándor.

Döbrentei Gábor kiadatlan levelei Bölöni Farkas Sándorhoz.

Közli: dr. JANCSÓ ELEMÉR.

Folytatás és vége.

28.

Szeretett barátom,

Wigandot vártam Lipcséből, hová általtette kereskedését, s az ittenit sógorával Heckenasttal tartotta meg, azért megy válaszom későbbben felszólításodra. Tegnap előtt érkezvén meg, tegnap szólottam vele kéziratod iránt.

Szavadat mondván neki: Veled könnyen alkudhatik — azt felelte, — általveszi csak küld ki s ha én javaslom neki, vagy itt nyomtattatja vagy Lipcsében hol két magyart tart maga mellett. Akkor megmondja mit adhat honoráriumot. De erről azonban szándékokat te is nyilatkoztasd ki előttem.

Arról ha itt áll é az erdélyi cenzurán keresztül ment kézirat vagy nem, bizonyosat nem irhatok. Mert a 3 Censor közül is, most *actu* egy sincs a magyar munkákhoz és néhány napig még nem lessz. Schmid professort u. m. a Consilium suspendálta s magyar kéziratok vizsgálatától el is tiltotta pirongatással, miért engedte meg a kritikai lapokban lévő személyes sértéseket, mihez a nádortól jött indítvány Pyrkerért. Dreschert a másik Censort pedig azért mosta meg, hogy merte az ezen libellusra: Sollen wir Magyaren werden, mely a magyar nyelv ellen van, készült megczáfolást olly vélekedés adással meg nem engedni, mintha ahhoz a Nádortól lett volna intése, s erre Drescher lemondott. A 3d Censor, Nagy nem tud magyarul. Dreschert a consilium meg akarja tartani, de mikor fog ismét munkához nem tudom.

Igy ezt gondolnám: Censuráltasd meg Kolozsvárott s küld ki, ha szabadon van s megengedték ott, itt is könnyebb lesz a Censorral végezni, midőn csakugyan által kellene nézetni az ittenivel is. Előre írom hogy itt sokkal keményebben bánik most a Censura mint elébb. Minden bátrabb fellövellést kitörölt azon munkából is mellyek a Társaság évkönyveibe mennek. Igy enyimből s Horvát Endréből, Kállayét meg sem engedte. Én csak azért óhajtom itt kijöttét iratodnak, mivel akkor személyesen lehetek veled, különben miért ne adhatnád ki Kolozsvárott olly Censura melleett mint Szilágyi Kliójáé, ha t. i. ott költséget adó találkoznék. Ha jössz ki ide, előre kikötöm hogy nálam szálj. Lesz külön szobád és sem Te nem alkalmatlankodol nekem sem én Neked.